

थारु महिलाहरुको शैक्षिक अवस्था
कैलाली जिल्लाको टिकापुर न.पा.९, राजिपुरका महिलाहरुको
एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा समाजशास्त्र संकाय अन्तर्गत
समाजशास्त्र बिषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता
परिपूर्तिको लागि तयार पारिएको
शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता:

प्रभा कुमारी बम

रोल नं.- ११५

परीक्षा रोल नं.

त्रि.बि.रजिष्ट्रेशन नं.- ९-२-४१३-२९८-२००७

सामाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७४

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधी प्राप्तिको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नको लागि प्रस्तुत गर्ने उद्देश्यले प्रस्तुत “कैलाली जिल्लाको टीकापुर नगरपालिका वडा नं. ९ राजीपुरका थारु महिलाको शैक्षिक अवस्थाको एक अध्ययन” विषयक शोधपत्र श्री प्रभा कुमारी बम मेरो निर्देशन, सुभाब तथा सुपरिवेक्षणमा तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको कार्यप्रति सन्तुष्ट छु । अतः शोधपत्रको अन्तिम मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....

डा.मिना उप्रेति

(शोध निर्देशक)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

समाजशास्त्र विभाग

मिति: २०७४।०२।०५

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तीको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि श्री प्रभा कुमारी बमले तयार गरी प्रस्तुत गर्नु भएका "कैलालि जिल्लाको टीकापुर नगरपालिका वडा नं. ९ राजीपुरका थारु महिलाको शैक्षिक अवस्थाको एक अध्ययन" शिर्षकको शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कन गरी उक्त उपाधिको लागि उचित ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

.....
प्रा.डा. तुलसी राम पाण्डे
(विभागीय प्रमुख)

.....
डा.मिना उप्रेति
(शोध निर्देशक)

.....
प्रेम बहादुर चलाउने
(बाह्य परीक्षक)

मिति : २०७४।०२।०५

प्रतिवद्धता पत्र

यस शोध प्रतिवेदन भित्रका प्राथमिक सामाग्रीहरु कहि कतैबाट साभार गरिएको छैन ।
द्वितीय स्रोतबाट लिइएका सामाग्रीहरुलाई सन्दर्भाडकन दिएर गरिएको छ । यसका कुनै अंश अन्य
प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका छैनन । तसर्थ शोध प्रतिवेदन मौलिक भएको
प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०७४/०२/२५

.....

प्रभा कुमारी बम
शोधार्थी

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत “कैलाली जिल्लाको टीकापुर नगरपालिका वडा नं. ९ राजीपुरका थारु महिलाको शैक्षिक अवस्थाको एक अध्ययन” शिर्षकको शोधपत्र प्रस्तावना कार्यदेखि अन्त्यसम्म आफ्नो अमूल्य समय दिई आवश्यक निर्देशन, सल्लाह, सुझाव एवम् प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने तथा शोधपत्रलाई अन्तिम रूप दिन आफ्नो अमूल्य सुझाव र सल्लाह प्रदान गरी बर्तमान स्वरूपमा ल्याई पुऱ्याउन मार्ग निर्देशन गर्नुहुने त्रिभुवन विश्वविद्यालय समाजशास्त्र विभाग, कीर्तिपुरकाडा. मिना उप्रेतिज्युप्रति हृदयदेखि नै आभार व्यक्त गर्दछु । शोधपत्र तयारीको क्रममा स्वीकृति प्रदान गरी अनुसन्धान गर्ने अवसर दिनु हुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा.तुलसी राम पाण्डे ज्युप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । समय समयमा विभिन्न सल्लाह सुझाव दिनुहुने विभागका सम्पूर्ण गुरु-गुरुआमाहरुप्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

आफ्नो मुल्यवान समय उपलब्ध गराई प्रस्तावना लेखन कार्यमा सहयोग गर्नुहुने मेरा साथीहरु दिपक बोहरा र गीता राईलाई हृदयदेखि नै आभार व्यक्त गर्दछु । शोधपत्रका क्रममा आवश्यक सूचनाहरु उपलब्ध गराइ सहयोग पुऱ्याउनु हुने थारु समुदायका बाजेबज्यै, आमाबुवा, दाजुभाइ र दिदीबहिनीमा धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु । म सँगै अध्ययन क्षेत्रमा तथ्याङ्क संकलन गर्न सहयोग गर्ने सहयोगी थारु समुदायका अगुवा गन्तिराम चौधरीलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । भौतिक तथा आर्थिक सहयोग गरी उच्च शिक्षासम्म पढ्ने अवसर दिनुहुने मेरा आदरणीय अभिभावक उदय सिंह बम र मन्धरा देवी बम तथा आवश्यक सहयोगका लागि मेरा भाईहरु निर्मल बम, सुनिल बम र नन्द किशोर बम प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

.....

प्रभा कुमारी बम
कीर्तिपुर, काठमाडौं

विषय सूची

पेज नं.

सिफारिस-पत्र
स्वीकृति-पत्र
प्रतिबद्धता पत्र
कृतज्ञता ज्ञापन
विषय सूची
तालिका सूची

अध्याय एक

परिचय

	१
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ हसमस्याको कथन	५
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	७
१.४ अध्ययनको महत्व	८

अध्याय दुई

साहित्यिक पुनरावलोकन

	१०
२.१ पूर्व साहित्यको अध्ययन	१०
२.२ नेपालमा वर्तमान महिला शिक्षा नीति तथा कार्यक्रमहरु	१५
२.२.१ थारु महिला र शिक्षा	१७

अध्याय तीन

अनुसन्धान पद्धति

	२०
३.१ अध्ययनको क्षेत्र छनोट	२०
३.२ अध्ययनको ढाँचा	२०
३.३ जनगणना विधि	२१

३.४	तथ्यांकको स्रोत र प्रकृति	२१
३.५	तथ्यांक संकलन विधि	२१
३.५.१	अनुसूची	२२
३.५.२	अन्तर्बार्ता	२२
३.५.३	प्रश्नावली	२२
३.६	तथ्यांकको व्याख्या र विश्लेषण	२२
३.७	अध्ययन क्षेत्रको सीमा	२२

अध्याय-चार

	तथ्यांकको विश्लेषण र परिणाम प्रस्तुतीकरण	२४
४.१	अध्ययन क्षेत्रको सामान्य परिचय	२४
४.२	लिङ्गका आधारमा टीकापुर नगरपालिका ९ राजिपुरका थारुहरुको जनसंख्या	२४
४.३	उमेरगत आधारमा थारु जातीको विवरण	२५
४.४	बैवाहिक अवस्थाका आधारमा	२७
४.५	परिवारको किसिम	२८
४.६	परिवारको नेतृत्वको आधारमा	२९
४.७	पेशागत अवस्था	३०
४.८	जमीन	३२
४.९	अरुको जमीन अधिया वा ठेक्कामा कमाउने, नकमाउने घरपरिवार विवरण	३३

अध्याय-पाँच

	अध्याय-पाँच	३५
५.१	थारुमहिलाहरुको शैक्षिक अवस्था र शिक्षाप्रतिको धारणा	३५
५.२	थारु महिलाहरुको वर्तमान शैक्षिक अवस्था	३७
५.३	थारु महिलाहरुको शैक्षिक उपलब्धी	३९
५.४	महिला शिक्षाप्रति थारु समुदायको धारणा	४१

५.५ थारु महिलाहरुको वैवाहिक अवस्था र शैक्षिक कार्यमा सहभागिता	४१
५.६ शिक्षामा समान अवसर दिने नदिने आधारमा थारु महिलाको विवरण	४३
५.७ विवाहित महिलाको शिक्षाप्रति थारु महिलाको धारणा	४४
५.८ उमेर अनुसार थारु महिलाहरुमा शिक्षाप्रतिको सामाजिक धारणा	४५
५.९ अध्ययन क्षेत्रका महिलाहरुको शैक्षिक अवस्थालाई प्रभाव पार्ने तत्वहरु	४६
५.१० अध्ययन क्षेत्रका महिलाहरुको शैक्षिक अवस्थालाई प्रभाव पार्ने समस्याहरु	४८
५.११ वैयक्तिक अध्ययन	४९

अध्याय-छ

सारांश र निष्कर्ष	५२

६.१ सारांश	५२
६.२ निष्कर्ष	५६

सन्दर्भ-सामग्री	५८

सन्तर्वाता प्रश्नावली

तालिका सूची

पेज नं

तालिका नं. १	लिङ्गका आधारमा जनसंख्याको बनोट	२५
तालिका नं. २	अध्ययन क्षेत्रका उत्तरदाताको परिवार र संख्या:	२६
तालिका नं. ३	वैवाहिक अवस्थाका आधारमा थारु परिवारको सदस्य संख्या:	२७
तालिका नं. ४	परिवारको बनोटको आधारमा उत्तरदाताको विवरण:	२८
तालिका नं. ५	परिवारको नेतृत्वको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	३०
तालिका नं. ६	थारु जातिको पेशागत अवस्थाको उत्तरदाताले दिएको विवरण	३१
तालिका नं. ७	थारु घरपरिवारको स्वामित्वमा रहेको भूमीको विवरण:	३२
तालिका नं. ८	अरुको जमिन अधिया वा ठेक्कामा कमाउने नकमाउने घरपरिवारको संख्या	३४
तालिका नं. ९	उत्तरदाता महिलाहरुको शैक्षिक अवस्थाको विवरण:	३६
तालिका नं. १०	छनौटमा आएका महिलाहरुको बर्तमान शैक्षिक अवस्थाको विवरण	३८
तालिका नं. ११	अध्ययन क्षेत्रका महिलाहरुको शैक्षिक उपलब्धी	४०
तालिका नं. १२	वैवाहिक अवस्था र शैक्षिक कार्यमा सहभागिता	४२
तालिका नं. १३	शिक्षामा समान अवसर दिने नदिने महिलाको विवरण	४३
तालिका नं. १४	विवाह पछि महिलाहरुले पढाइलाई निरन्तरता दिनुपर्छ वा पर्दैन भन्ने आधारमा थारुमहिलाहरुको विवरण	४४
तालिका नं. १५	शैक्षिक अवस्थालाई प्रभाव पार्ने तत्वहरु	४७